

19

DISSERTATIO MEDICA INAUGVRALIS
DE
VALETVDINARIIS BELLICIS
BENE CONSTITVENDIS.

QVAM
ANNVENTE DEO
RECTORE *MAGNIFICENTISSIMO*
POTENTISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO
GEORGIO II.

MAGNAE BRITANNIAE FRANCIAE ET HIBERNIAE
REGE, ELECTORE AC DVCE BRVNSVICENSIVM
AC LVNEBVRGENSIVM &c.

CONSENTIENTE GRATIOSO ORDINE MEDICO

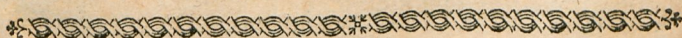
PRO
OBTINENDIS DOCTORIS MEDICI
HONORIBVS AC PRIVILEGIIS

DIE XXVII. NOVEMBR. MDCCLIX.

PVBLICE DEFENDET

CAROLVS FRIEDERICVS LESCHEN

BARTOLDFELDA-HANNOVERANVS.

GOTTINGAE
LITTERIS HAGERIANIS.

DISSERTATIO MEDICA IN AEGYPTO
VALETDINARIS BELLICIS
RENE CONSTITVENDIS

AVAN
ANNENTE DEO
RETORE MAXIMISSIMO
POTISSIMO FRANCIS AC DOMINO
DOMINO
GEORGIO II

MAGNAE BRITANNIAE FRANCIAE ET HIBERNIAE
REGE, RECTORIS AC CENSURARII
AC UNIVERSITATIS
CONSISTENTE GRATO ORDINE MEDICO

OPTINENDIS DOCTORIS MEDICI
HONORIBUS AC PRIVILEGIIS
DIE XXVII NOVEMBRIS MDCCCLX

AVRILIO THOMAS
CAROLVS FRIEDERICVS LESCHEN
DARSTADTIA - ANNO DOMINI
GOTTINGAE
TITULIS HABENTIS

VIRO
ILLVSTRI EXPERIENTISSIMO DOCTISSIMO
DOMINO
CHRISTIANO POLYCARPO
LEPORIN

MEDICINAE DOCTORI
AVGVSTISSIMI AC POTENTISSIMI MAGNAE
BRITANNIAE REGIS
MEDICO CASTRENSI PRIMARIO
DOMINO PATRONO ET EVERGETAE SVO
AETERNVM COLENDO

VITAE
ILLUSTRI EXPERIENTISSIMO DOCTISSIMO
DOMINO
CHRISTIANO POLYCARPO
LEPORIN
MEDICINAE DOCTORI
AVGUSTISSIMI AC POTENTISSIMI MAGNAE
BRITANNIAE REGIS
MEDICI GASTRUMI PRIMARIO
ROMANO PATRONO ET EVERGETAE SVO
AETERNVM COLENDO

VIR ILLUSTRIS!

*Paucis, de valetudinariis bellicis in
hac qualicunque dissertatiuncula hal-
lucinaturus, merito dubius animi
haereo, utrum hisce pagellis TE
VIRVM ILLUSTRVM & non*

modo

modo in universa arte medendi, sed
& in ea potissimum, quae aegrotos
militiam sequentes curat, longe EX-
PERIENTISSIMUM accedam,
& velut anser inter olores strepam.
Ast truncum amplexatur qui verti-
cem capere nequit, & quis Davo hoc
vertat vitio, si cum Oedipi sapientia
suam non potuit adaequare; voluis-
se tamen eum atque studuisse, bonus
quisque laetatur.

Et quid multa? TVA humanitas
TKVMque cuilibet benevolendi &
bene-

*benefaciendi studium, quo omnium o-
culos animosque in TE TANTVM
VIRVM convertis, me spe bona
complevit, TE, quem & mihi bene
cupere ex TVO amico, eodemque
fautore meo pie devenerando, laetus
intellexi, hoc quaecumque studii mei
specimen serena, i.e. TVA fronte re-
cepturum, eoque sub tegmine tanti
TVI NOMINIS in lucem edito,
submissi animi mei cultum publice te-
stari esse passurum.*

Per-

*Pergas itaque, PATRONE ac
FAVTORE detatem colende, pergas
favere, qui nec noctium nec dierum
imperata defugit,*

ILLVSTRIS TVI NOMINIS

Dabam

Rosdorffi prope Gottingam
die XII. Novembr.

MDCCLIX.

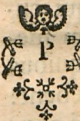
observantissimo & obsequentissimo
clienti

AVCTORI.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
DE
VALETVDINARIIS BELLICIS BENE
CONSTITVENDIS.

§. I.

 Purimae causae sunt, quae milites bellum ge-
rentes prae caeteris mortalibus in vulnera
morbosye variaque corporis & valetudinis
damna coniciunt atque praecipitant: quas tamen vel
causas vel laesiones hic enumerare nihil attinet. Ae-
gros autem milites curare, tum humanitatis respectus,
& stipendiorum diu meritorum memoria iubent, tum
expectatio novorum strenuae militiae speciminum,
quae scilicet ab iis, qui militiam iam experti sunt,
post restitutam valetudinem melius, quam a novitiis,
praestari poterunt. Singulis tamen electionem medi-
ci relinquere, aut paucis suis dare medicos, & mini-
stros & loca decumbendi, quum propter multitudi-
nem aegrorum non liceat, societasque militum &
prae

A

2 DE VALETVDINARIIS BELLICIS

praefectorum ratio suadeat plurimos uno continere loco; apparet, publica communiaque pro militibus aegris valetudinaria esse constituenda, quibus multi a paucis commodius, meliusque & minore impensa curari possint: adeoque haec valetudinaria praecipua res haberi debent, in qua medicorum in bello opera versetur. Quae igitur ut ita ordinentur & administrantur, ut milites ad sanitatem quoad fieri optime possit perducantur, inprimis singulari cura prospiciendum erit.

§. II.

Praecipua autem, quae ad nosodochium tale constituendum pertinent, sunt primo & principe loco ipsi aegri milites: deinde medici *καὶ ἔξοχῶν* ita vocati, chirurgique & pharmacopoei, cum suis ministris, neque non famulis utriusque sexus: adhaec, qui curam animarum gerunt: denique praefectus: tum medicamenta instrumentaque omnis generis, quibus etiam fasciae, splenia, similiaque annumerari debent: alimentorum item & potulentorum iusta, & usui conveniens copia: praeterea lectorum, stragulorumque, vestimentorum linteaminum, caeteraque supellectilis, utensiliumve plenus apparatus: denique aedificia apta cum suis conclavibus, hypocaustis, reliquisque partibus. In quibus omnibus, quae potissimum sigillarimque & praeter communia praecepta animadvertenda observandaque sint, videamus. Satis autem apparet, in hoc argumento gregarios proprie milites spectari: siquidem aliquo gradu praestantes nosocomii inferri non solent.

§. III.

§. III.

Est quidem, ut in reliquis aegrotantibus, sic in militibus etiam aegris, restitutio sanitatis illa ratio, ad quam omne consilium in constituendo administrandoque valetudinario bellico dirigi debet. Conditio tamen vitae militaris sui simul rationem haberi postulat, & quod haec proprie secum fert, una respicere. Esse vero milites solent, & esse debent durioris vitae, firmiorisque corporis; qui quidem ad nosocomia mittuntur. Quamobrem in ipsorum curatione eo respiciendum erit, ut partim talia adhibeantur remedia ciborumque ac potuum genera, quae durioribus hominibus conveniunt: partim ut robur corporis & membrorum imprimis restituatur, aut conservetur, quique talibus morbis vitiosisve laborant, aut ita affecti sunt, ut plenum robur valetudinis recuperandi spes decollet, a bellico nosocomio in alia loca ablegentur.

§. IV.

Dubitatio hoc loco moveri posset de eo, quod dictum est, ad robur corporis recuperandum vel conservandum in militibus praesertim aegris maxime dirigendam esse curationem. Nam in reliquis pariter hominibus omnibus id praecipue videtur propositum esse debere medico, ut robur corporis quam maximum instauretur: siquidem eo melior est habitus sanitatis, quo maius corporis robur fuerit. Sed primum non ita statuendum erit, ut is optimus in omnibus status valetudinis sit, quo maximum virium corporisve robur est. Sanitas enim cuiusque eo in statu optime

4 DE VALETVDINARIIS BELLICIS

se habet, quo ad sua quisque negotia, pro ratione suae naturae quam maxime idoneus est. Quapropter non solum natura hominis per se, sed ipsum quoque, quo utitur, vitae genus, spectari debet, ut definiatur, quali quisque virium robore opus habeat. Ita, verbi gratia, non eò corporis robore litterarum studiosus eget, pro functionibus quae ipsi incumbunt, quo rusticus, aut metallifossor, aut faber ferrarius. Quin & *Cous* 1) *Hippocrates, Corneliusque* 2) *Celsus* athletarum habitum ac valetudinem, tanquam plus periculo obnoxiam improbant. Accedit, quod ipsum vitae genus robori membrorum acquirendo respondet, quo magis vel minus corpus laboribus & exercitationibus deditum est. Quod autem corpori robur semel acquisivit aliquis, id ei tantisper, dum eiusdem conditionis manet, conservandum est. Quum igitur vitae militaris ea sit ratio, ut praeter multos alios mortales firmitate corporis validisque viribus inprimis opus habeat, ad graves belli labores exantlandos, plurimaque adversa perferenda, in militibus, etiam quod ad nosocomii rationes attinet 3), singularem curam adhibendam esse liquet, ut sani corporis robori opera impendatur.

§. V.

1) *Aphorism. L. 1. aphor. 3.*

2) *de Medicina L. 1. Cap. 1.*

3) Extra valetudinarium quoque & dum adhuc bene valent, militibus robustum corpus agilesque vires erunt comparandae valentiore materia ciborum ac potuum, laboribus, exercitationibusque, quod tamen pluribus exponere, non est huius loci.

§. V.

Dum autem robur in militibus desiderari dicimus, non quidem eiusmodi robur intelligimus, quod tantum, aut maxime, vasta corporis mole constet, ac valida agendi vi polleat. Nam nisi prompta simul artuum agilitas coniuncta sit, saepe parum in rebus agendis proficeret eiusmodi robur, & a promptioribus adversariis praeverteretur. Quod ne fiat, tale robur esse & induci corpori debet, quod magna simul & celeri virtute constat. Ad quod utrumque praestandum opus erit, ut partim adfit iustus modus firmitasque fibrarum morricium sive musculorum lacertorumque, cum annexis ossibus ac ligamentis similiter constitutis: partim sufficiens copia vegetusque motus sanguinis, & ab hoc emanantium humorum.

§. VI.

His ergo positis principiis, primum illi ex aegris militibus, quorum vulnera morbive ita comparati sunt, ut ad pristinam sanitatem functionumque militarium exercitium revocari omnino non possint, separandi a reliquis sunt, & quantocius conditio eorum fert, in patriam ablegandi. Nam quia nullum amplius usum militiae praestare poterunt, non decet illis augere numerum curandorum, & distracta opera in eos quoque inpendere nosocomii bellici sumtus & curas, quae militibus ad ipsum bellum gerendum adhuc idoneis futuris potiore iure debentur. Eiusmodi laesiones aut morbi sunt phthisis vera, hydrops consummatus, truncae manus aut pedes, herniae non coercendae, & similia.

§. VII.

Ex simili etiam ratione illi a reliquorum laborantium consortio erunt segregandi, qui quidem ita affecti sunt, ut ad magna belli opera praestanda, graviaque in castris & acie veraque discrimina subeunda, redituros necessariis viribus esse, nulla spes superfit; sed quorum tamen corpus, licet debilitatum labefactatumque, levioribus saltem militiae ministeriis obeundis sufficiat, ut e. g. custodiendis deducendisque captivis, praesidiis excubiisque agendis, verbo, qui Invalidorum, ut vocantur, alicuius adhuc operae capacium numero comprehendi solent. Cuius generis sunt calculosi, ex vulnere fracturave claudicantes, vel manu aut capite debiles & similes. Hi tamen nosocomio huiusque curationi committendi sunt, sed separatim ab eiusmodi aegrotis, a quorum morbis noxam graviolem ne contrahant, timendum est.

§. VIII.

Inter milites ipsos, qui in valetudinarium recipiuntur, id discrimen haberi debet, ut qui vitiiis morbisve vel natura sua effectisque, vel ratione curandi magnopere inter se differentibus laborant, a se invicem secludantur, & diversis partibus aedificiorum retineantur. Quamobrem qui tantum ex vulneribus, fracturisve, aut similibus, saucii, caeteraque sani sunt, separatim habendi: nam & externam fere tantum chirurgorum curationem desiderant, & ab aliorum consortio aegrorum damna valetudinis, certe impedimen-

ta

ta curationis pati possent. Similiter, qui venereis foeditatibus infecti sunt, propter ipsam hanc spurcitiem, & gravitatem excretorum, curandique methodum aegrotantibus aliis adversam, reliquis permiscendi non sunt. Qui vero benignioribus morbis affecti sunt, sollicitè longèque removendi ab iis, quorum affectus maligni adeoque contagiosi sunt; cuius quidem posterioris generis maximam partem esse solent castrenses & nosodochiorum interni morbi cum febre coniuncti.

§. IX.

Quod ad Medicos attinet, principes illi sive proprio magis nomine ita vocati, qui tum generalem aegrotantium curam gerunt atque ordinant, tum speciatim internos sic dictos affectus sibi demandatos habent, ex ipsis his officii sui rationibus probe debent perspecta habere vera solidaque totius artis omniumque eius partium fundamenta, maxime tamen pathologiae cum semiotica, chirurgiae medicae cum anatomia, rei medicamentariae, denique therapeuticae: quo non tantum ipsi morbos rectè curare sciant, sed etiam chirurgos pharmacopoeosque dirigere.

§. X.

Quum autem multi simul aegri in valetudinario bellico curandi sint, eorumque rationes & ipsi plerumque morbi vel laesiones celerem inprimis operam & promptam remediorum administrationem efflagitent; experientia quoque praeter theoriam & usu artis exercitatum esse decet medicum nosocomii bellici, quo

certam

certainam expeditamque sine haesitatione operam afferre possit laborantibus. Sigillatim vero in militarium morborum vitiorumque tractatione versatum esse oportebit, quo propria ipsorum, & quid a communibus aliorum morborum differant, bene cognita habeat. Quam peritiam quo consequatur qui ad gradum illum enititur, consultum foret, aliquamdiu castra eum sequi, 4) & lateri medicorum publicorum adhaerere hisque ducibus ac magistris morborum bellicorum curationibus assuescere: vel in praesidiariis militibus curandis antea esse versatum.

§. XI.

Et sane suadendum est, ut non tantum Medicus valetudinarii bellici ordinarius iuvenes secum habeat eadem arte initiatos, quibus tanquam ministris utatur, & quos ad eandem spartam aliquando gerendam informet atque praeparet: Sed etiam, ut pro nosodochio permultis multorumque generum aegris referro plures constituentur medici, qui vel pro aegrotantium numero aedificiorumve partibus, vel pro generibus differentiisve malorum, aegros inter se partiantur; quo singuli suis melius consulere, adesse, auxiliumque praestare possint, neque unus nimia curationum mole obrutus, in necessitatem negligendi quaedam incurrat. Hinc pariter colligi potest, divisas etiam esse debere partes medicorum nosodochii ab illis reliquorum medicorum castrensium sive bellicorum, quorum, si rite res ad medicinam in exercitu pertinentes agi velint duces, utique plures esse oportet.

4) conf. Hippocrat. de Medico Cap. XI.

oportebit, praesertim in numerosiore exercitu, ut medici ducum praefectorumve, medici supremi dirigentes aut generales, medici divisionum seu minorum agminum.

§. XII.

Vt vero valetudinarii medicus scientiam suam adaugeat, memoriamve eorum, quae olim didicit, resuscitet, tum & experientiam confirmet aliorumque consensu corroboret; bonos, oportet, de medicina militari eodemque pertinentibus rebus tractantes libros secum circumferre & lectitare. Horum praecipui videntur esse RAYMVNDI MINDERERI *Medicina militaris, das ist gemeine Handstucklein zur Kriegs-Arzney gehörig*, lingua Teutonica 1621. Augustae Vindelicorum in 12 edita, posteaque saepius recusa, optimae pro illis temporibus notae, & utilium ex ipsaque experientia profectorum praeceptionum plenissima: IOH. VALENTINI WILLII *tractatus medicus de morbis castrensibus internis*, Hafniae 1676. 4. DAN. LVDOVICI liber Teutonicus *de morbis castrensibus*, iterum a Dav. Kellnero editus Gothae 1685. 12. etiam operibus Ludovici coniunctim editis latine insertus: IANI ABRAHAMI A GEHEMA *wohlversehener Feld-Medicus*, Hamburgi 1684. 12. Eiusdem *der kranke Soldat* 1690. 12. LVCAE ANTONII PORTII *de militis in castris sanitate tuenda* opus quadripartitum, Vindobonae primum editum 1685. secundum vero Neapoli 1728. 8. novissime curante IOH. CHRISTOPH. RIEGERO Hagae Comitum 1739. 8. mai. cui Willianus tractatus supra dictus

B

ad-

adiunctus est; idem opus reliquorum quoque Portii operum syntagmate comprehensum est, in eruditissimum quidem potissimum disquisitionibus occupatum: BERNARDI RAMAZZINI caput *de morbis militum*, in opere *de morbis opificum*: IOH. AVGVSTI STOELLERS *Untersuchung des Wachstums der Menschen in die Länge, ingleichen was Soldaten von ihren gemeinsten Maladien und deren Curen zu wissen nöthig haben*, Magdeburgi 1729. 8. IOH. GEORG HEINR. CRAMERS *Medicina Castrensis*, Teutonice conscripta, Norimb. 1735. 8. IOH. STORCH *von den Kranckheiten der Soldaten*, Norimb. 1735. 8. *Abregé de la Medecine Pratique, ou nouvelle Pharmacopée, ouvrage composé par l'ordre de Son Altesse Royale le Duc de Cumberland par les Medecins & Chirurgiens de l'Armée du Roi d'Angleterre traduit de l'Anglois, & enrichi des notes par Mr. D. M. a Paris 1753. 8.*: Kurze Beschreibung und Heilungsart der Kranckheiten welche am öftesten in dem Feldlager beobachtet werden, Wien Prag und Triest 1758. 8. nervosa compositio. Huc quoque conferendae dissertationes academicae similis argumenti, ut IOH. GÖTTSCED & IOH. DEODATI BLUMENTROST *Exercitatio practica sistens medicum castrensem exercitui Moscovitarum praefectum*, d. 9. Nov. 1700. Regiomonti in 4. MICH. ALBERTI & CAROLI LVDOVICI STORCH *Diss. de militum valetudine tuenda*, Halae Magdeburg. 1729. Eiusdem ALBERTI & DAN. DREILOVII *Diss. de praeservatione morborum militarium*, ibid. 1745. IOSEPHI IGNATII ROGG *Diss. de morborum castrensum perniciose causis*, Altorffii 1735. FRID. HOFFMANNI

MANNI & IOH. GEORGII LESSER diff. *de militum valetudine tuenda in castris Halae Magdeburgicae* 1735. HERM. PAULI IVCH & AVGVSTI WAGENERI diff. *de morbis castrensibus*, Erfurti 1747. Taceo de scriptis, quae singularia medicinae bellicae argumenta pertractant, quale est HENR. SKRETAË A ZAVORZIZ *von der Lagerfucht*, Schafhausen 1676. 8. idemque in latinum conversum sub titulo *de Febre castrensi maligna*, ibid. 1686. 8. &c.

§. XIII.

Medico etiam id propositum esse debere, scribit HIPPOCRATES 5), ut videat, quo ipse bono praeditus sit colore bonoque carnis habitu, secundum suam ipsius naturam: Etenim qui non sic bene comparato corpore sit, eum neque alios bene recteque curaturum, vulgo existimant. Quod quidem ad universam medicorum familiam pertinet, maxime tamen ad bellicos, quandoquidem his plurimae praeter caeteros rerum externarum iniuriae, labores, molestiaeque perferendae sunt, quibus ut sine detrimento valetudinis resistent, aegrisque curandis sufficient, firma sanitate vegetoque corpore imprimis opus habent. Talem itaque valetudinis habitum in bellicas expeditiones asferant, & perpetuo conservare studeant. Et quoniam hic in iuniorem ac virilem potissimum aetatem cadit, ea aetate medicus ad hoc officium esse videtur aptissimus. Reliqua vel ex integritate valetudinis consequuntur, vel huic cum aliis medentibus com-

B 2

munia

5) *de Medico* Cap. I. sub initium.

munia sunt: ut quod ad perfectionem sensuum, praefertim visus, attinet, & similia.

§. XIV.

Inter animi dotes Medicum, inter belli tumultus periculaque & calamitates, inter gravissima vulnera morbosque, & inter viros ad omnem audaciam duritiamque compositos promptosque, milites scilicet, versantem, decet inprimis *intrepido, forti, constantique esse animo*; ne conturbetur in rebus suis agendis, & praefertim in vulneratis fractisque rite curandis, ne molitiae animi remissius iusto rem gerat. 6) Propter easdem rationes militares, *vultum prae se ferat, ex HIPPOCRATIS praecepto 7) gravem ac meditandum, non vero amarulentum: ne scilicet ex altera parte morosus & aliorum hominum osor atque contemtor habeatur, ex altera vero in nimiam hilaritatem ac risum solutus, unaque immodestus, id quod inprimis vitandum erit.* Ipsa autem gravitas bellicorum periculorum atque calamitatum, & curationum peragendarum, rite animo obversans, hunc ad vultus gestuumque gravitatem componet. Quam quidem ad rem pari-

- 6) *esse debet, sicut in chirurgo CORN. CELSVS requirit Lib. VII. praef. animo intrepidus, immisericors, sic ut sanari velit eum, quem accepit, non, ut clamore eius motus, vel magis, quam res desiderat properet, vel minus, quam necesse est, secet; sed perinde faciat omnia, ac si nullus ex vagitibus alterius affectus oriretur.* Atque huc inprimis convenit, quod AMILIVS CAMPOLONGVS, insignis quondam Medicus Patavinus, dixisse fertur, *audaciae, inquam, me nunquam poenituit, timiditatis semper.*

7) l. c.

pariter aetas adultior five media & virilis, sicut ad firmiorem sanitatem, aptissima viderur, neque minus ad auctoritatem certius conciliandam. Propter subitos autem belli casus & multitudinem aegrorum, qui ad nofocomium mitti solent, prompta celeritas dexteritasque consilii operaeque medico necessaria est. Praeterea, cum aegris inferioris conditionis, quique tot belli valetudinisque malis misere conflctantur, conversantem, decet esse communem ac facilem erga quoscumque, patientem taediorum atque incommodorum, diligentem ac sedulum in aegrorum salute curanda commodisque promovendis, vestitu honesto & expedito utentem sine elatiore cultu fastuque, qui tenuiores a confabulando deterreat, victu quoque facili parabilique contentum, prout res tempusque ferunt, & quae sunt alia huiusmodi; denique ad omnem virtutem ita esse compositum, ut iis, quos regendos habet, vel inferioribus medicis, vel chirurgis, vel pharmacopoeis, caeterisque exemplum, quod intueantur ac sequantur, praebat. Quae quidem omnia medentibus aliarum classium etiam servanda incumbunt, sed praecipuo tamen quodam modo, propter aegrorum temporumque ac locorum rationes, illis castrensium in valetudinariis.

§. XV.

Vt vero singuli recte curentur aegri, quidque pro unoquoque praescriptum aut ordinatum & praecipuum sit, quaeve impensae factae, constet; accurati conficiendi continuandique sunt indices aegrotantium, secundum diversitatem morborum, cubiculo-

rumque similibusque distinctos, cum annotatione reliquarum rerum eo pertinentium.

§. XVI.

Singulari studio prospiciendum erit, ut, quae chirurgorum pharmacopoeorumque sunt, recte fiant & administrantur, idque tanto magis, quo minus utriusque solida plenaque eruditione partiumque suae scientiae notitia instructi esse solent: quare cum bonis probataeque fidei viris huius generis, consilia operaque, ad suas partes pertinentia, conferenda, laboresque eorundem adiuvandi, ubi & quoad necesse est. At quorum non est ea peritia, vel doctrina, vel dexteritas, vel fides, ii, pro re nata, vel aliis tanquam ministri adiungendi, vel certe diligentius saepiusque inspectandi, quomodo eorum instrumenta cum reliquo apparatu, quomodo medicamenta comparata sint & servantur, quaque ratione res suas agant, assistendum eorum operibus, & ubi quid delinquant aut errant, aut perperam nocenterve adeo faciunt, admonendi corrigendique. Denique, quum ad curationes aegrorum recte pleneque perficiendas magnopere necessarium sit, ut alimenta, lecti, linteamina, vestes, caeteraque eo pertinentia, bonae notae, & quantum satis est, semper praesto sint, itemque qui valetudinario famulorum, ancillarum, ministrorum cuiusvis generis, operam praestent, iusto numero reperiantur, suasque partes, sicut decet, ac debent, agant; ad haec quoque omnia cura medici convertenda diligenter est, & qui his rebus comparandis ordinandisque praefecti sunt, adeundi & admonendi sunt, quoties opus fuerit.

§. XVII.

§. XVII.

Chirurgorum opera maxime indiget exercitus eiusque valetudinarium. Hi ergo quum in omni arte sua bene non tantum instituti praeceptis, sed etiam usu versati esse debeant; tum praesertim in anatomicis, in vulneribus, fracturisque, contusionibus & ambustis tractandis, vincturis deligandis, operationibus perficiendis, medicamentis, quae ad suam partem pertinent, componendis, nec non in venereis malis curandis, quandoquidem haec tam late per exercitus fusa esse solent. Oportandumque propterea vehementer est, ut chirurgi per Germaniam ubique, ad aliarum nationum morem, melius erudiantur usuque ipso formentur.

§. XVIII.

Quum vero tam amplus & multiplex in nosocomio bellico rerum chirurgicarum usus necessario sit, facile perspicitur, & multos eius artis peritos desiderari, & variorum generum ordinumve, nominatim primarios & superiores, qui res maioris momenti ipsi agant, & reliquos regant: tum inferiores, ministros, discipulos, & in his barbitonsores balneatoresque, sicut appellari adeoque per Germaniam plurimi esse, solent, sanguinem illi quidem etiam incisione & cucurbitulis detrahentes, & medicamenta curationesque levioris operae conficientes.

§. XIX.

Vt autem tanto maiores melioresque in arte sua progressus faciant chirurgi bellici, magisque officiis suis

fuis obeundis fufficiant; apprime conducit, bonos de huius generis argumento affidue cum cura legere & meditatione perfequi libros. Cuiusmodi funt, IOH. AGRICOLAE *neue Feldfcherer - Kunst*, Francofurti 1634. in 12. edita, deinde faepius recufa: & locupletius opus fimile MATTHAEI GOTTFRIED PYRMANNI *rechter und wahrhaftiger Feldfcher*, Halberftadt 1680. in 8. Lipf. 1693. in 8. caet. AVGVSTINI BELLOSTE *Hospital- und Lazaret - Chirurgus*, ex gallico converfus, Dresdae 1703. in 8. ABEILLE *le parfait Chirurgien de l'Armée*, Paris 1696. in 12. CASP. SCHROETERS *wohl practicirter. Feldfcherer, nebst einer compendiöfen Beschreibung eines Feld-Kaftens*, Francof. & Lipf. 1713. in 8. IOH. GEORG. HEINR. KRAMERS *Medicina caftrenfis chirurgica*, etiam germanice, Norimb. 1740. in 8. Cumprimis utiles ad exempla proponenda meditationesque fuggerendas, funt *observationum* chirurgiae militaris fcriptores, in quibus eminent MATTHAEI GOTTFRIED PYRMANNI 25 *sonderbare Schuß - Wunden - Curen*, Breslae 1687. in 8. EIVSDEM 50 *sonder- und wunderbare Schuß - Wunden - Curen*, Lipf. 1693. in 8. caet. EIVSDEM *curiofae observationes chirurgicae*, Francof. & Lipf. 1710. in 4. IOH. CASP. SCHWARZII *vier Dutzend Anmerkungen von gebauenen, geftochenen, gefchoffen und andern zufälligen Wunden*, Hamburgi 1713. in 8. *Fünftes. Dutzend* ibid. 1718. Praetereo generales *observationum* chirurgicarum fcriptores, in quibus multae paffim occurrunt per militiam, aut in bellicis valerudinariis factae: quemadmodum etiam libros de fpecialibus aut fingularibus chirurgiae caftrenfis

fis

sis argumentis, ut e. g. WALTHERI SCHVLZII *verletzter Kopf*, GVIL. FABRICII HILDANI *Tractat von Brennen welches mit gliender Materie geschieht*: EIVSDEM *Tractat von Heilung der geschossenen Wunden*; &c. Generatim laudandae sunt, non hic propter multitudinem enumerandae, eximiae Dissertationes Academicae ad chirurgiam pertinentes: itemque plurimi *Gallorum* recentiorum libri vel observationum vel de singularibus argumentis, sua quidem lingua exarati; unde perspicitur utilitas cognitionis utriusque linguae, tum Latinae, tum Gallicae, vt & saepe aliarum ad chirurgum perfectiorem erudiendum, siquidem non omnes eiusmodi boni libri in vernaculam nostram conversi sunt, neque semper satis bene, quotquot ita redditi sunt.

§. XX.

Quod ad sanitatem, mores, ac virtutes chirurgi bellici attinet, ea quae medicum hic decere supra monitum est, tanto magis chirurgus cuiusvis ordinis conveniunt, quo frequentius inter milites aegros eius opera desideratur. Vt autem ipsi in curationibus suis gravioribus, aut ubicunque maior eruditionis & doctrinae copia requiritur, medicum supremum consulere necessum habent, & ab eius consiliis monitisque pendere: Sic superiores aut primarii reliquis exemplum officiorum faciendorum praebeant, eorum mores, actiones, instrumenta, apparatus, medicamenta, curationes, ministeria, familiaeque diligenter assidueque inspiciant, eosdem, ubi opus est, admoncant, condoceant, corrigant, ipso opere praeceant.

C

§. XXI.

§. XXI.

De necessitate pharmacopoei bene constituti valetudinarii nemo dubitabit. Huius de dotibus autem nihil peculiariter monendum videtur, nisi ut eorum, quae communia huic arti sunt, probe gnarus & satagens, in virtutibus, moribusque similis sit medico & chirurgo, quemadmodum de his antea dictum est: caeterum medicis & chirurgis, qui ei medicamenta paranda praescribunt, obsequium praestet; ipse vero sibi commissos additosve ministros aut adiutores inspectet, regat, & iisdem exemplo sit.

§. XXII.

Vt vero medici & chirurgi, curationum suarum finem rite consequantur, opus est pluribus ad eandem rem inservientibus, puta, qui aegris assistant, medicamenta porrigant, cibos potusque praebeant, eos rerum agendarum commonefaciant, adhortentur, consolentur, adiuvent in corpore membrisque movendis, levandis, ducendis, vestiendis, exuendis, & quae sunt similia, tum, qui mundent & calefaciant aut refrigerent cubicula, linteamina, vestimenta, lectos, utensilia; qui medicum, quoties opus, ecclesiasten, chirurgum arcessant, aut quae necessaria sunt illis requirant, medicamenta aliaque a pharmacopoeo suisve locis petant atque afferant; & quae sunt plura eiusmodi non parvi momenti sub iusto ordine ministeria. Facile enim intelligitur, admodum necessariam esse operam talium hominum assistentium, clinicorum, parabolanorum, nosocomiorum, famulorum, ancillarum, seu potius

potius mulierum provectioris aetatis & iam matrimonio defunctarum, certe honestarum, & quibuscunque aliis nominibus appellentur, Neque minus perspicuum est, his omnibus suas partes in salute aegrotantium adiuvanda sedulo obeundas esse, quemadmodum olim HIPPOCRATES 8) praecepit, *debere etiam eos, qui praesto sunt aegro, ita se gerere, ut quae conveniunt, faciant.* Oportet autem in hunc finem, cum primis esse φιλανθρώπους, humanos commodosque, tacidorum laborumque ac vigiliarum patientes, sobrios ac temperantes, manum a rebus alienis continentes, medicorum praeceptis obsequentes neque quicquam alicuius ad valetudinem momenti in cibus, potibus, remediis, caeterisque, per se & praeter vel contra consilium illorum audentes, aut temere innovantes. Quapropter medicorum est idoneos huius generis homines eligere, posteaque diligenter attendere, an mandatis muniis recte probeque fungantur. Cum ministro sacrorum & praefecto vel oeconomio valetudinarii, hoc tantum agendum incumbit medico, ut eos vel ipse vel per alios admoneat, si quid in salutem decumbentium vel a rebus divinis administrandis considerabitur, vel pro valetudinario aegrisque & hominibus eo pertinentibus erogandum comparandumque fuerit.

§. XXIII.

Medicamenta, quorum praecipuus & frequens usus in valetudinario bellico est, ut semper in promptu, iusta copia, probeque praeparata sint, curandum erit. Ea enumerare nimis longum foret: poterunt autem

C 2

adhi-

8) Aphorismo I.

adhberi singulares libri, in quibus percontentur: ut
 GVIL. FABRICII HILDANI *Feldkasten, oder Ver-*
zeichniß der vornehmsten Arzeneyen und Instrumenten,
mit welchen ein Feld-Medicus und Feld-Scherer soll
versehen seyn: DAN. LVDOVICI *delineatio pharma-*
copoeiae castrensis, libro de morbis castrensis adie-
cta, quae praecipue laudatur: cista medica & chirurgi-
ca, GOTSCEDII & BLUMENTROSTII disserta-
tioni, de medico castrensi exercitui Moscovitarum
praefecto subiunctae: CASP. SCHROETERS Be-
schreibung eines Feld-Kastens, in libro suo *wohl pra-*
ctisirter Feld-Scherer: OTTON. IVSTI WREDEN
Unterricht vom chirurgischen Feld-Kasten, Hanno-
verae 1743. in 8. Pharmacopée composée par l'ordre du
Duc de Cumberland, iam indicata §. XII. Praeter ista
 vero norit medicus etiam ex omni vulgarique rerum
 naturalium materia, ubicunque obvia est, & ubi casus
 & necessitas iubent, promere, parare, ac suppeditare
 remedia; cuiusmodi quidem etiam a MINDERERO
 complura per totum librum indicantur. Generatim
 autem fortiora validioraque medicamenta, quae for-
 tassis aliis debilioribus aegris nocerent, in militum du-
 ris robustisque corporibus conducunt, quo scilicet
 facultas remedii viribus corporis respondeat. Id quod
 etiam de sanguinis missione, similibusque auxiliis te-
 nendum. Instrumentorum pro chirurgicis operatio-
 nibus magna necessitas in expeditionibus bellicis oc-
 currit, potissimum pro vulneribus & fracturis curan-
 dis, sanguine sistendo, & similibus, quae ergo sem-
 per expedita, beneque comparata sint oportet. Quae
 nominatim huc conveniant, vel in libris proxime di-

Indicanda sunt

etis videri poterit, vel ex propriis de tota instrumentorum materia voluminibus excerpti, ut IOH. SCVL-TETI *Armamentario chirurgico*, & opere GAREN-GEOTI gallico, germanice etiam reddito *de instrumentis chirurgicis*; vel ex generalibus chirurgicarum rerum praeceptionibus reperti poterunt. Ante omnia quoque plenum *fasciarum, spleniorum, linamentorum*, similiumque apparatus desiderari pro bellico valetudinario, manifestum est.

§. XXIV.

Ciborum potuumque sufficiens copia eo magis in nosocomio militari requiritur, quo magis milites pleniori victui affueri sunt, quoque magis ex talibus casibus decumbunt, qui tenuem victum minus postulant. Et quam robustiores duriorisque vitae generis sint, etiam fortioribus valentiorisque materiae cibis & potibus per ipsos morbos sustentandi erunt. Nam vitae vires in morbis quoque ante omnia conservandae sunt, quantum per morbi rationes licet: siquidem his viribus potissimum morbus erit superandus. Sustinentur autem vires alimentis, & quidem eiusmodi, quae similes possideant dores, ac sunt eorum ex quibus corpus iam constat; quorsum quidem ea quoque referuntur, quae consueta sunt, tam respectu facultatum, quam modi & mensurae. Haec suadent adeoque iubent in aegris militibus uberiorem pariter ac valentio-rem adhibere victum: praesertim si ex eius generis affectionibus aut malis aegri sunt, quae talem victum non vetant, sed permittunt; cuius generis sunt externa mala, nisi febris se illis adiungat, vulneraria plerumque

vel alia inflammationis sociata. Tum enim utique plenior aut valentior victus interdicens est: quemadmodum etiam iis in casibus, ubi febris est morbus idiopathicus aut primarius; idque eo magis quia militaris sive castrensis febris solet esse malignioris generis: Nam sub tali conditione multo minus valentior cibus convenit, quoniam vires prostratae sunt, quibus subigi tamen ille deberet. Vt autem alias hic alimenta validiora praestant, ita praesertim apta sunt, ubi iam convalescere coeperint aegroti: tum enim inprimis opera danda erit, ut quantocius pristinum ad militiam agendam robur recuperent.

§. XXV.

Quandoquidem vero, sicut iam animadversum est, morbi castrenses & valetudinarios bellicorum interni, esse plurimam partem solent maligni moris, ideoque coniunctam habere magnam virium vitalium iacturam, quae quidem corruptionem humorum ac putredinem, a similibus corruptis putridisve cibis ac potibus, tum etiam exhalationibus inductam, agnoscit fontem; inprimis sollicitè providendum erit, ut cibi potusque, qui talibus aegris propinentur, naturali praediti sint integritate, simulque paululum spirituosae & acidulae sint naturae, quales nimirum optime valent ad corrigenda putrida, viresque instaurandas. Vnde bona cerevisia, & aliquid interdum vini fragrantis aciduli merito sese commendant ad prudentem usum. Quamprimum vero situs vel corruptio aut putredo in rebus alimentariis sentitur, eae confestim

stim abiiciendae, recentibus in ipsorum locum sub-
eunribus.

§. XXVI.

Vt in valetudinariis militum recte curentur aegri, oportet seiuungere eos, quorum morbi aut mala ita diversa sunt, vt vel unum alteri repugnet, vel impedimentum curationi molestiamve addat, vel quorum tractatio ex toto distat; quemadmodum in superioribus (§. VIII) significatum est. His igitur de causis necesse erit, ut satis sit lectorum cum reliquo suo apparatu, quo omnis generis aegrotis sufficiant, ne cogamur plures, quam commodum aut salubre est, praesertim vero diversis sibiue invicem contrariis gravibusque laborantes affectionibus, in unum constipare cubile.

§. XXVII.

Porro, notum est, fordes & inquinamenta, maxime, quae ex morbofo corruptove corpore sunt, labem affricare partibus, quibus applicantur, & similes inducere corruptiones. Quapropter sedulo purganda erunt lintea & vestimenta, saepiusque renovanda; praesertim antequam aliis admoveantur hominibus. Neque nocet perspirationi, nova lintea & indusia permutare cum veteribus, modo ista nova probe fuerint calefacta. Hac etiam munditie & frequentiori mutatione corporis tegumentorum, pediculis, communi valetudinariorum molestiae resistitur, quibus decumbentes miserrime excruciantur.

§. XXVIII.

§. XXVIII.

Ob copiam decumbentium in valetudinariis bellicis, necessitas quidem urget aegris duriora cubilia sternere, quale dat stramen sacco linteo involutum; attamen militibus aegris sufficiunt. Experientia enim docet, tales stragulas melius afficere, quam molliores, partim quia durioris ipsi corporis ac membrorum sunt, partim quia consueverunt duris stragulis uti, *quod autem contra consuetudinem est, monente CELSO, 9) nocet seu molle seu durum est.*

§. XXIX.

Ad curationes aegrorum, praesertim ubi magnus eorum numerus uno in loco collectus est, multum confert ipsa loci, quo constituuntur valetudinaria, salubritas. Haec autem postulat, ut aër libere accedere, cum primis ab oriente sole, & mediterraneis regionibus possit, & tum salubres halitus secum afferre, tum inutiles & noxios aegrorum & nosocomii dissipare: ut quam longissime remotae sint paludes, lacus, aquae stagnantes, & quaelibet sordium corrugarumve rerum receptacula, unde prodeuntes graves halitus vel morbos decumbentium peiores reddere vel novos inducere iisdem & ipsis curantibus possint. Ne vero mala nosocomii civibus afflentur, id quod vitare profecto aequum est; convenit valetudinario locum solum assignare, ab aliarum domuum vicinitate, quoad fieri potest, distantem.

§. XXX.

9) *De Medicina* Lib. I. p. 27. editionis Almeloventianae.

§. XXX.

Iisdem ex rationibus curandum semper sedulo erit, ut cubicula nosocomii pura sint & a quibuslibet inquinamentis assidue liberentur. Quapropter non tantum sordes cuiusvis generis diligenter erunt eliminandae, sed etiam opus est, ut fenestris subinde apertis aër halitibus aegrorum contaminatus eiiciatur, recens contra purior admittatur: itemque ut spiraculis instruantur conclavia, quae graves halitus perpetuo evehant. Qua tamen in re cavendum, ne recens statim & frigidus aër aegris calentibus aspiret.

§. XXXI.

Satis constat morborum indolem cumprimis gravem ac malignam fieri a multitudine aegrorum, uno in loco constipatorum atque accumulatorum. Ostensum quoque est, a contubernio plurium & diversi generis aegrorum mutua nasci curationum impedimenta. Inde autem in promptu est colligere, valetudinariorum spatiosam requiri amplitudinem, loca singulorum ob contagii aut noxae vel impedimenti metum separanda, & pro diversitate morborum vitiorumve aegros distincte collocandos.

§. XXXII.

Inde vero pariter licet colligere, consultum admodum esse, ut diversa & a se invicem aliquantum distantia constituantur aedificia, quo sine malorum com-

D

muni-

municatione eo magis a mutuo commercio remove-
ri possint eiusmodi aegri, quorum morbi ita disse-
runt, ut contagia invicem spargere & recipere pos-
sint, aut etiam nimiam molestiam afferre vel pati.
Sic malignis febribus epidemicis & dysenteria de-
cumbentes propriis inferre aedificiis, consentane-
um est, ne suis alios malis inficiant: & foeditati-
bus veneris implicitis item suum assignare lectum, ne
turpitudine & inquinamenti suis caeteros graviter af-
fligant.

§. XXXIII.

Sive autem uno constet valetudinarium aedificio,
sive pluribus, hoc apparet generatim, in plures par-
tes, cubicula, cameras, hypocausta, dividendum esse,
ut sua sint loca aegrotis, hisque ipsis satis multa, ea-
demque pro diversis aegrorum generibus diversa: sua
vulneratis, sua febricitantibus, sua inflammatis in par-
tium aut viscerum aliquo, sua furiosis, scorbuticis,
scabiosis, omnibus vero satis spatiosa: Sua porro lo-
ca cibis parandis servandisque, sua clinicis assistentibus,
ministris, famulis, coquis. Quae tamen speciatim
particulatimve hic exponere, nimis longum foret.

§. XXXIV.

Plures adhuc aedificii valetudinarii divisiones es-
sent faciendae, si medicis quoque, chirurgis, ac phar-
macopoeis, cum suis officinis & apparatus, habi-
tacula ibi construere necesse foret, nec non sacrorum
admi-

administro & loci praefecto. Verum aequum est, ne nimium impleatur valetudinarium, & praestat viris doctorum munerum alia in vicino domicilia esse, quibus res suas liberius tranquilliusque agere possint & officinas suas explicare: ne dicam, ita partim lautius, decentius atque iucundius eos habitare, partim tutiores a concipiendis morborum contagiis esse, quorum alterum viris eius dignitatis atque necessitatis non invidendum erit, alterum etiam ultro adiuvandum providendumque.

§. XXXV.

Sic bene constitutis valetudinariis bellicis requiritur etiam, ut aegri, quod ipsis in suam salutem faciendum est, faciant. Alias enim ea stultitia inter gregarios milites radices egit, ut, si corripiantur morbo, abhorreant intrare valetudinaria, exitumque morbi in castris exspectare malint. Praepositi eorum hac in re illis nimis frequenter indulgent, at tamen maximo eorum detrimento. In castris enim nec tempus nec locus est, ubi malis eorum bene recteque prospici possit. Pessime morbo iam adulto sinunt se portari in valetudinarium, ubi, quod dolendum, hanc dilationem nimiam saepe vita, aut saltem perpetuo deinde valetudinis detrimento luunt. Necessè igitur est, ut praepositi militum consensu chirurgorum legionariorum, morbo si corripiantur milites, hos sine ulla indulgentia & mora ad valetudinaria transferri iubeant. At si, quod pessimum est, morbum usque ad
extre-

extremum celaverint, gravi poena mulſtandi ſunt. Non eſt enim ſemper in poteſtate medicorum chirurgorumque valetudinariorum, morbum in maiori gradu ſaevientem tollere: ſi etiam hoc fieri poſſet, multo longius tamen tempus curatione conſumeretur.

T A N T V M.

.VXXX 2

00 A 6300

ULB Halle 3
003 637 115

5b.

09.03.04.

DISSERTATIO MEDICA INAVGVRALIS
DE
VALETVDINARIIS BELLICIS
BENE CONSTITVENDIS.

QVAM
ANNVENTE DEO
RECTORE *MAGNIFICENTISSIMO*
POTENTISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO
GEORGIO II.

MAGNAE BRITANNIAE FRANCIAE ET HIBERNIAE
REGE, ELECTORE AC DVCE BRVNSVICENSIVM
AC LVNEBVRGENSIVM &c.

CONSENTIENTE GRATIOSO ORDINE MEDICO

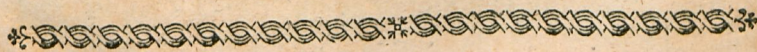
PRO
OBTINENDIS DOCTORIS MEDICI
HONORIBVS AC PRIVILEGIIS

DIE XXVII. NOVEMBR. MDCCLIX.

PVBLICE DEFENDET

CAROLVS FRIEDERICVS LESCHEN

BARTÖLDFELDA-HANNOVERANVS.

GOTTINGAE
LITTERIS HAGERIANIS.

